

Leidraad: omgaan met moeilijk gedrag in het DKO

Inleiding

Uitgangspunten

- Leerlingenbegeleiding is een zaak van het hele team. 'Omgaan met moeilijk gedrag' vraagt om **gedeelde verantwoordelijkheid**.
- Omgaan met moeilijk gedrag is steeds **maatwerk**.
- Moeilijk gedrag kan verschillende oorzaken hebben:
 - o Leerlingenkenmerken: bv. een ontwikkelings- of gedragsstoornis
 - o Context van de leerling: de leerling bevindt zich in een thuissituatie of omgeving waar zich moeilijkheden voordoen (vb. ziekte, stress, familiale moeilijkheden...)
 - o De leerkracht: deze oefent – meestal onbewust- invloed uit op de situatie.

We **focussen** in deze leidraad niet op leerlingenkenmerken of de context van de leerling, maar wel op die zaken waar we als leerkracht en academie een **invloed op hebben**.

Preventief werken rond moeilijk gedrag in de brede basiszorg

Wie is betrokken?

- Leerling
- Betrokken leerkracht
- Ouders / opvoedingsverantwoordelijken
- Secretariaat / toezichter / logistiek personeel
- Evt. parallel-leerkracht

Wat kan de leraar preventief doen?

- **Eigenaarschap** stimuleren bij de leerling i.f.v. goede klasafspraken, samenwerking en gewenst gedrag.
- Zorg voor een **veilig klasklimaat**: installeer vanaf het begin van het schooljaar duidelijke en concrete **klasregels**. Pas je klasregels aan naargelang de leeftijd van de leerlingen, visualiseer de regels en herhaal ze regelmatig. Formuleer ze positief en benoem het gewenste gedrag. Reageer consequent bij het overtreden van de regels. Stel naast regels ook **afspraken** op. Een regel wordt opgelegd, een afspraak maak je samen met de leerlingen. Door deze samen te bepalen is er meer kans op gedragenheid. Zorg dat klasregels- en afspraken altijd in overeenstemming zijn met de academieregels.
- Maak van je klas **een groep** en zet voldoende lang in op **kennismakingsopdrachten**.
- Zet in op de ontwikkeling van **sociale vaardigheden en het sociaal-emotioneel leren**: Er zijn heel wat kansen om de 'ik-', 'jij-' en 'wij-'competenties van leerlingen te versterken. Een aantal onderwijsdoelen gaan heel expliciet over de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Zorg dat je voldoende knowhow hebt over hoe kinderen zich sociaal-emotioneel ontwikkelen.
- Bied voldoende **coöperatieve werkvormen** aan, wissel regelmatig van groepssamenstelling. Dit is vooral belangrijk in het begin van het schooljaar wanneer een nieuwe groep leerlingen elkaar leert kennen.
- **Zet in op reflectief ervaringsleren**: reflecteer geregeld op je eigen klaspraktijk:
 - o Welk moeilijk gedrag deed zich voor?

- Wat was de aanleiding bij mezelf en bij de leerling voor het incident?
- Tot welke emoties en reacties leidde dit bij mij en de leerling
- Wat waren de gevolgen?
- Hoe kan ik dit de volgende keer anders aanpakken?
- **Hanteer een groeigerichte mindset:** hierbij ga je ervan uit dat gedrag veranderbaar is door het aan te leren en het te oefenen. Gedrag is geen vast gegeven, maar kan, mits de juiste ondersteuning, positief beïnvloed worden. Als leraar maak je hier het verschil.
- **Bouw aan een herstelcultuur in je klas** (zie ook verhoogde zorg). Door hier consequent op in te zetten wordt dit de normale manier van werken in de klas en in de academie.
- ...

Wat kan de academie preventief doen?

- Bepaal een set van **max. 7 'gouden regels'**. Dit zijn regels die voor het hele team prioritair zijn en gedragen worden. Deze regels focussen op respect, verantwoordelijkheid en veiligheid. Visualiseer deze regels voor iedereen op zichtbare plaatsen (gang, speelplaats...). Ga er niet van uit dat iedere ouder het academiereglement gelezen heeft.
- Zorg voor een **goede intake** waarbij je allerhande relevante informatie verzamelt over de leerling (interesses, leervraag van de leerling, eerdere loopbaan in het DKO, leeftijd en school van de leerling, thuissituatie, noodzakelijke medische informatie...). Deze elementen kunnen een invloed hebben op het gedrag van leerlingen.
- Zet in op **ouderbetrokkenheid**: een goed contact met ouders vormt de basis om eventuele latere moeilijkheden samen op een eerlijke en constructieve manier met elkaar te kunnen bespreken. (zie intake)
- **Ontwikkel een stappenplan/ draaiboek voor leerkrachten**: Welke stappen en procedures volg je in de academie bv.:
 - Wanneer informeer je de zorgcoördinator en/of de directeur?
 - In welke gevallen kan je beroep doen op het secretariaat?
 - In welke situaties betrek ik de collega's?
- Informeer geregeld bij **secretariaatsmedewerkers, onthaalmedewerkers...** of zij bijzonderheden opmerken.
- **Maak tijd voor professionalisering**: omgaan met moeilijk gedrag vraagt om inzicht in groepsdynamica, (ontwikkelings)psychologie, strategieën om om te gaan met moeilijk gedrag enz. Professionalisering kan door externen, maar evenzeer intern, bv. door middel van intervisie. Door leraren casussen te laten bespreken, installeer je een lerende cultuur waarin er openheid is om over het thema te spreken. (zie nazorgbeleid)
- Zet in op het delen van **goede praktijkvoorbeelden**: Wat werkt er, waarom en in welke specifieke omstandigheden?
- ...

Omgaan met moeilijk gedrag in de verhoogde zorg

Verhoogde zorg bied je aan boven op de brede basiszorg voor leerlingen met specifieke onderwijs- en ondersteuningsbehoeften.

Mogelijke betrokkenen

- Betrokken leerkrachten academie
- Zorgteam/ zorgcoördinator (directeur) / pedagogisch coördinator...

- Breder steunnetwerk:
 - o Opvoedingsverantwoordelijken/ouder(s)
 - o Leerkracht of zorgcoördinator van de dagschool, de (leef) begeleider of opvoeder van de instelling...
 - o Partners binnen de vrijetijdsbesteding bv. jeugdwerk
 - o De psychiater of psycholoog van de leerkracht
- ...

Wat kan de leraar doen?

- Zet in op **relatiegebaren**: Maak een onderscheid tussen het moeilijk gedrag van de leerling en de persoonlijkheid van de leerling die je wel graag wil leren kennen. Relatiegebaren focussen op dit laatste. Het kan gaan om kleine gebaren die aantonen dat je graag terug positiviteit wil brengen in een relatie gekenmerkt door spanning en negativiteit (bv. een schouderklopje, een kort gesprek waarin je vraagt hoe het afgelopen weekend was, je duim opsteken als de leerling goed heeft gewerkt...). De leerling ervaart zo dat je hem niet laat vallen, ook al heeft hij fouten gemaakt.
- Markeer/begrens ongepast gedrag onmiddellijk en hanteer het principe van '**uitgesteld reageren**'. De kans op een effectief gesprek op een later tijdstip is een pak hoger.
- **Verhoog je aanwezigheid**: zet de leerling dicht bij jou in de klas en zorg dat je vlot oogcontact kan maken en onmiddellijk kunt communiceren.
- Versterk de **ouderbetrokkenheid**: speel kort op de bal door frequent korte interactiemomenten te voorzien met de ouders waarin je elkaar brieft over relevante zaken. Leg de afspraken hierover schriftelijk vast.
- Stem af met andere partners in het steunnetwerk, waarbij de ouders de primaire steunfiguren zijn: Versterk je eigen stem door te zorgen voor een **gelijkgerichte communicatie** over (de aanpak bij) het gedrag van de leerling.
- Installeer een **herstelcultuur** in je klas waarbij **herstelgericht werken** (ipv straffen/belonen) centraal staat. Leer leerlingen op welke manier ze de relatie met iemand kunnen herstellen na een incident, ruzie... Bij herstelgericht werken gaat het erom niet alleen 'sorry' te zeggen, maar dit ook te koppelen aan een daad/gebaar. Ondersteun de leerling hierbij. Indien de leerling een herstelgebaar weigert, neem het dan over als leerkracht en doe het herstel in diens plaats.
- ...

Wat kan de academie doen?

- **Reflecteer op de brede basiszorg** in de academie: wat zijn de sterktes? Waar zijn er nog groeikansen?
- **Screen (de keuzes van) je academie**: Hoe groot zijn onze klasgroepen? Hoe groeperen we onze leerlingen? In welke mate speelt ons curriculum in op de leefwereld en de leervraag van onze leerlingen? Is onze infrastructuur aangepast aan de noden van de leerling? Bieden we sterke onderwijsloopbaanbegeleiding? ...
- **Zet in op brede beeldvorming**: ga na welke factoren het moeilijk gedrag versterken of net ombuigen. Laat de zorgcoördinator van de academie observaties doen om objectief in kaart te brengen welke factoren het gedrag negatief of positief beïnvloeden. Ga in gesprek met de ouders en de leerling. Vraag, indien mogelijk, of je ook een gesprek mag hebben met andere actoren: vb. de klasleerkracht, zorgcoördinator van de dagschool, de begeleider van de instelling... Wissel ervaringen en tips met elkaar uit. Zorg voor een samenvattende beeldvorming.

- **Heb aandacht voor het positieve:** wanneer is er gewenst gedrag? Dit vormt de motor tot verandering.
- Werk tijdelijk een **groekaart of gedragskaart uit**. Daarin focus je op nieuw/ander gedrag dat je op relatief korte termijn (vb. 6-8 weken) bij de leerling wenst aan te leren. Bepaal hiervoor 1 of 2 prioritaire gedragingen waarop je tijdens de lessen wil inzetten. Stel deze kaart samen op met de ouders en het kind en evalueer deze regelmatig. Bepaal de rol van de academie (*hoe kunnen we als academie begrenzen en ondersteunen*), de rol van de leerling (*wat kan mij helpen en hoe kan ik dit oefenen*) en de rol van de ouders (*hoe kan ik ondersteunen volgens de samen gemaakte afspraken*). Formuleer het gewenste gedrag positief, concreet en in begrijpbare taal.
- Bouw een **nazorgbeleid** uit: nazorg na een incident is cruciaal voor leraren om verder te kunnen werken met een leerling. Het geeft erkenning aan de emoties van de leerkracht en zorgt voor een openheid rond dit thema in de academie. Het kan gaan om kleine acties van collega's (vb. elkaar een sms'je sturen om te vragen of het al beter gaat), tot grotere acties (vb. uitwerken van een integriteitsbeleid, aanstellen van een vertrouwenspersoon, meter/peter...).
- Zorg voor een **inspirerende infotheek** rond het thema 'omgaan met moeilijk gedrag'.
- Heb je een sterk **vermoeden van huiselijk geweld** bij een leerling, laat de zorgcoördinator van de academie dan een melding maken bij 1712.

Tuchtprocedure

De tuchtprocedure richting een tijdelijke of definitieve uitsluiting is de allerlaatste fase in het stappenplan bij het omgaan met moeilijk gedrag. Het is belangrijk om zo lang mogelijk groeigericht te kijken en leerlingen kansen te bieden om gewenst gedrag aan te leren en te oefenen.

De procedure richting uitsluiting staat omschreven in het academiereglement. Contacteer bij vragen steeds jur.dko@ovsg.be zodat de juiste stappen doorlopen worden.